

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЛЕГІТИМНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

CONCEPTUALIZATION OF LEGITIMACY OF JUDICIAL AUTHORITY: HISTORICAL AND LEGAL ASPECT

Українець О.Б., аспірантка

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті розглянуто історико-правовий аспект концептуалізації легітимності судової влади.

Визначено, основні проблеми судової влади в період становлення української державності були: калькування радянської моделі судоустрою на перших етапах судової реформи, яка в правовій свідомості суспільства детермінувалася як малоєфективна та недостатньо справедлива; повільність організаційно-правового забезпечення судової реформи та прийняття нових процесуальних законодавчих актів, які регулювали здійснення правосуддя в різних процесуальних галузях; незмінність персонального складу в суддівському корпусі, що означало виконання нових вимог демократичного судочинства суддями, які реалізовували його за часів та на принципах радянської системи. Останнє є ключовою проблемою, оскільки саме відсутність кадрових змін або надзвичайно низькі темпи проведення таких змін спричинили ситуацію, за якої довіра суспільства до існуючого суддівського корпусу залишилася на рівні довіри за часів радянського періоду.

Сформовані висновки, що концепт легітимності судової влади в контексті розвитку українського суспільства в своєму розвитку пройшов наступні етапи: I етап: до 1991 року (характеризується пануванням тоталітарного режиму та усвідомленням його хибності, зростанням недовіри до суду, як до інституту держави); II етап: 1991–1994 рр. (відбувається формування суспільного запиту на легітимний суд); III етап: 1994–2002 рр. (становлення теоретико-методологічного та організаційно-правового забезпечення концепту легітимності судової гілки влади в Україні); IV етап: 2002–2010 рр. (відбувається усталена імплементація в правову свідомість легітимності судової гілки влади, як її основної ознаки); V етап: 2010–2014 рр. (період тотального зниження рівня легітимності судової влади через тотальну корумпованість суддів та неефективність судового захисту прав та свобод людини); VI етап: 2014–2020 рр. (розширення участі громадянського суспільства в процесах формування судової влади та нагляді за її діяльністю).

Ключові слова: судова влада, легітимність, державне управління, правосуддя, судова реформа.

The article examines the historical and legal aspect of the conceptualization of the legitimacy of judicial power.

It was determined that the main problems of the judicial power during the formation of Ukrainian statehood were: tracing the Soviet model of the judicial system at the first stages of the judicial reform, which in the legal consciousness of the society was determined as ineffective and insufficiently fair; the slowness of the organizational and legal provision of judicial reform and the adoption of new procedural legislative acts that regulated the administration of justice in various procedural fields; the immutability of the personal composition in the judicial corps, which meant the fulfillment of the new requirements of the democratic judiciary by judges who implemented it during the times and on the principles of the Soviet system. The latter is a key problem, since it is the absence of personnel changes or the extremely low pace of such changes that has caused a situation in which public trust in the existing judicial corps has remained at the level of trust during the Soviet period.

The conclusions were drawn that the concept of the legitimacy of the judiciary in the context of the development of Ukrainian society went through the following stages in its development: Stage I: until 1991 (characterized by the rule of the totalitarian regime and awareness of its falsity, growing distrust of the court as an institution of the state); II stage: 1991–1994 (formation of public demand for a legitimate court is taking place); III stage: 1994–2002 (establishment of theoretical-methodological and organizational-legal support for the concept of legitimacy of the judicial branch of government in Ukraine); IV stage: 2002–2010 (there is a steady implementation into the legal consciousness of the legitimacy of the judicial branch of power, as its main feature); Stage V: 2010–2014 (a period of a total decrease in the level of legitimacy of the judiciary due to the total corruption of judges and the ineffectiveness of judicial protection of human rights and freedoms); VI stage: 2014–2020 (expanding the participation of civil society in the processes of formation of the judiciary and supervision of its activities).

Key words: judicial power, legitimacy, public administration, justice, judicial reform.

Легітимність судової влади, як категорія вітчизняної правової доктрини, лише здобуває свою актуалізацію та детермінацію на науковому рівні. Натомість, в якості мірила відповідності очікувань суспільства на справедливе судочинство реаліям його здійснення, легітимність вже посідає провідне місце в аксіологічному вимірі суспільно та індивідуальної правової свідомості. Кожен громадянин України формує власну систему цінностей та переконань що стосуються якості, прозорості та справедливості відправлення правосуддя. І можливо не надаючи цій системі чіткої детермінації в якості «шкали легітимності» суспільство так чи інакше потребує визначення її ступеня. Основна проблема при цьому полягає в тому, що вітчизняна судова влада формувалася в умовах пострадянської системи цінностей та соціальних стандартів, однак принципи, які закладалися в якості засад її функціонування, базувалися в тому числі на власній правовій традиції українського народу.

Пострадянська суспільно-політична реальність України характеризується не лише зламними процесами створення самостійного механізму держави, але і величезною негативною радянською спадщиною. В першу чергу така

спадщина втілюється в надзвичайно низькому рівні правової культури та правосвідомості, несприйняттям демократичних цінностей, прагненням відтворення радянської моделі державності. В таких умовах саме поняття «легітимності судової влади» не могло існувати самостійно від категорії «легальність». Така ситуація пояснювалась тим, що на рівні аксіологічного сприйняття, суспільство отожднювало будь-яку державну інституцію з імперативною необхідною, не піднімаючи питання про ефективність її діяльності, а лише про екзистенційне, необхідне існування.

Судова гілка влади тривалий час сприймалася суспільством не як необхідний інструмент демократичного врядування шляхом вирішення правових конфліктів в умовах рівних можливостей. Суд сприймався як авторитет априорі, а не через легальність його створення та харизму суддів, почуття реальної поваги до суддів як до особистостей, а не як до посадових осіб. В таких умовах розвиток концепту легітимності судової влади потребував певного історичного відродження на рівні традицій української державності дорадянського періоду.

В період 1990-х років становлення української державності можливо було виключно шляхом відродження наці-

ональної традиції побудови механізму держави та його змістовного наповнення традиційними для українського менталітету політичним та правовим вченням, правовою доктриною. Все це обумовило перегляд абсолютно всіх без винятку державних інституцій та систем державно-владних відносин.

Судова гілка влади мала стати не лише провідником державного примусу в суспільстві, а інструментом захисту прав такого суспільства від держави в першу чергу. Судова гілка влади повинна була отримати необхідний обсяг повноважень для вирішення правових конфліктів, яких в умовах становлення держави та законодавства було об'єктивно багато, і які потребували нового демократичного врегулювання. За таких умов легітимність судової влади набула поштовху до свого становлення як потенційно потужного критерію ефективності її діяльності.

Концепція легітимності судової влади на науковому рівні в українській правовій думці вперше набуло свого оформлення в кінці 1980-х рр. Однак, це були лише спроби пошуку шляхів підвищення рівня довіри до системи радянського судочинства. В.С. Щербина зазначає, що органи державної влади в Радянському Союзі будувалися на засадах тоталітаризму та виконували завдання спрямовані на застосування державного примусу, тому учасники судових процедур повинні були діяти виключно імперативно з мінімальним набором альтернатив правової поведінки [14, с. 65–68]. На думку вченого така імперативізація обмежувала свободу діяльності при виборі способів судового захисту, а тому наділяло судові органи доволі великим обсягом відповідальності за прийняті рішення та за результати вирішення правових конфліктів. Це на нашу думку, суттєво знижувало рівень довіри до судової влади, оскільки очікування справедливого судового процесу зводилися в таких умовах до мінімуму.

У своїх ранніх дослідженнях В.Б. Аверьянов вказує на те, що апарат державного управління окрім наділення його владними повноваженнями законом для ефективного здійснення державного примусу повинен викликати довіру в населення [1, с. 110–118].

І.Є. Марочкін зазначає з цього приводу, що суспільство, яке існувало в радянський період, не здатне оцінювати ефективність системи державних органів, а тому їх діяльність сприймається суспільством як екзистенційна даність [12, с. 195]. Ми повністю розділяємо дану тезу і додамо, що в радянський період про легітимність органів судової влади не йшлося як про оцінку ефективності їх діяльності. Мова йшла виключно про легальність, як елемент делегування державою повноважень на здійснення примусу.

Як вказує В.С. Смородинський «фактично вже з кінця 80-х років в науковій літературі стали з'являтися формулювання щодо необхідності підвищення ролі суду в житті суспільства. Однак повноцінне вирішення цієї проблеми неможливо без побудови розвинутого громадянського суспільства. В Радянському Союзі громадянське суспільство було практично ліквідоване наприкінці 20-х років» [18, с. 17]. Держава максимально розширила сфери свого впливу, особливо на систему судочинства, жорстко детермінуючи всі процедури та підкорюючи їх своїм інтересам утримання тоталітарного режиму.

Це призвело до того, що права людини та громадянина заперечуються державою, індивідуальні блага нівелюються на користь загальносуспільних, які фактично забезпечують владу правлячій еліті. Н.І. Сірий вказує на те, що заперечення природних прав спиралося на вчення позитивістів, згідно з яким право визнається лише те, що закріплено в законі. І така теза повністю обґрунтовувалася радянською ідеологією [16, с. 14-17]. Поєднання права та ідеології або навіть підтвердження в праві, в законодавстві догматів ідеології комунізму про заперечення приватної власності природних прав людини не узгоджувалося із українською традицією державотворення, а тому

не сприймалося в українському суспільстві, що, в свою чергу, виражалося в недовірі до органів державної влади, в тому числі судової її гілки.

Українське суспільство завжди тяжіло до високого рівня правової свідомості, правової активності та самоврядності, а тому такі принципи як справедливість та законність були невід'ємними із принципами демократичного врядування, що обумовлювало наявність широкого кола прав людини, які є її природними правами. Це стало причиною формування нової системи вимог до апарату держави, і зокрема, до судової системи.

В умовах формування та розвитку громадянського суспільства і правової держави в Україні, на думку О.В. Скрипника «справедливість», як правова категорія та як елемент оцінки відповідності державного управління очікуванням, що сформувалися в правосвідомості суспільства, почала ототожнюватися із «легітимністю» [17, с. 58–60]. Хоча на думку Ю.М. Грошевого та І.Є. Марочкіна «функції правосуддя» в пострадянський період не набули необхідного змісту, оскільки тривалий час судочинство реалізовувалося на підставі законодавства, прийнятого ще за часів УРСР. Тому на думку дослідників висувати нові очікування та нові принципи діяльності таких органів було просто не виправданим та неможливим, оскільки їх реалізація була вкрай низькою [7].

Ми погоджуємося з дослідниками в тому, що побудувати легітимну діяльність системи судових органів на засадах застарілого законодавства, яке не відповідає суспільним запитам та є рудиментом в умовах громадянського суспільства, майже неможливо. Хоча вони прямо не виокремлювали категорію легітимності судової влади, вона фактично ототожнювалась із справедливістю як принципом здійснення правосуддя.

Основними проблемами судової влади в період становлення української державності були: 1) калькування радянської моделі судоустрою на перших етапах судової реформи, яка в правовій свідомості суспільства детермінувалася як малоєфективна та недостатньо справедлива; 2) повільність організаційно-правового забезпечення судової реформи та прийняття нових процесуальних законодавчих актів, які регулювали здійснення правосуддя в різних процесуальних галузях; 3) незмінність персонального складу в суддівському корпусі, що означало виконання нових вимог демократичного судочинства суддями, які реалізовували його за часів та на принципах радянської системи.

Останнє, на наш погляд, є ключовою проблемою, оскільки саме відсутність кадрових змін або надзвичайно низькі темпи проведення таких змін спричинили ситуацію, за якої довіра суспільства до існуючого суддівського корпусу залишилася на рівні довіри за часів радянського періоду. В цьому як раз таки розкривається класична триада легітимності: рівень харизми та авторитету таких суддів є мінімальним; рівень довіри населення до них – також; натомість їх перебування на посадах легалізовано вже за законодавством незалежної України. Таким чином, легальність обіймання ними посад суддів не викликає сумнівів, держава наділила їх необхідним обсягом повноважень, але рівень їх легітимності є надзвичайно низьким, оскільки суспільство не має довіри їх рішенням через неспроможність швидко перебудувати вже самим суддям власну правову свідомість та систему внутрішніх переконань з тоталітарної на демократичну.

Отже, як зазначає С.І. Максимов, правова реальність початкового етапу становлення судової системи в Україні ознаменувалася зламними процесами в першу чергу на рівні правової культури, правової свідомості, а головне – на рівні правової доктрини [11, с. 17].

Вже протягом 2000-х років відбувається зміщення акцентів стосовно бачення легітимності судової влади, і таке зміщення вперше відбувається на доктринальному рівні. Так, М.В. Кравчук вважає, що судова влада, яка хоча

фактично і не є представницькою, однак походить все ж таки від народу, як носія суверенітету та джерела влади в державі, а тому її легітимність повинна проявлятися в двох аспектах. Судова влада має бути «юридично закріплена і визнана народом» [10, с. 40]. Визнання народом судової влади не є таким демонстративним, як, наприклад, визнання влади законодавчої чи виконавчої. Так, визнання останньої як легітимної може проявлятися у відсутності соціальної напруги, а невизнання – у вигляді протестів. Натомість щодо судової гілки влади, то протести або інші активні прояви суспільного напруження є доволі рідкими формами демонстрації нелегітимності судової влади в цілому, а лише недовіри до конкретних суддів.

На нашу думку, держава сформувала такі необхідні суспільно-політичні умови для сприйняття загальної легітимності судової влади коли обрала вектор розвитку у напрямку побудови демократичної, правової і соціальної держави в 1991 році із підписанням Декларації про державний суверенітет.

В.В. Городовенко, аналізуючи природу судової влади, доводить наявність в неї всіх атрибутів влади, зокрема: соціальної природи, цілеспрямованості, організаційної структурованості, унормованості та ресурсності тощо. Але при цьому дослідник зазначає, що на відміну від виконавчої та законодавчої гілок влади, контроль з боку суспільства за владою судовою, відбувається безпосередньо в процесі реалізації судочинства, як форми прояву владних відносин такої гілки влади [6, с. 82]. Саме це підвищує рівень загальної легітимності судової влади.

Доволі слушно з приводу розвитку концепту легітимності судової влади на початку 2000-х висловила Ю.С. Сіда. Дослідниця дійшла висновку, що негативний вплив на рівень легітимності судової влади чинили «успадковані з минулого корпоративна замкненість правових інститутів, у тому числі й судів, авторитарний тиск на них (за радянською традицією) апаратів регіональних органів влади, відсутність у населення традицій правового регулювання міжособистісних та інституційних суперечок. Останнє пов'язано з дуже низькою правовою культурою населення, характерною для авторитарної радянської держави, а тому і несформованою належним чином. Цього важко очікувати так швидко, оскільки суспільство перебуває тільки на початкових стадіях формування правової держави» [15, с. 12–14].

Актуальною в даному аспекті є також позиція А.Л. Борко, яка, визначивши сутність державної влади як основи судової влади, вказує, що легітимний і легальний характер державно-владної діяльності суддів є зовнішнім проявом цілей і завдань існування апарату держави в цілому [3, с. 12–14]. Тобто, судова влада не може діяти в спосіб та засобами, відмінними від тих, які утверджені в інструментарії механізму держави. Але, як зазначає І.В. Назаров, розвиток легітимної судової влади повинен відбуватися не лише з урахуванням існуючої практики та традицій державотворення, але і з огляду на реальні потреби демократичного суспільства [13, с. 321–347].

Ми повністю поділяємо дану точку зору, а тому розуміємо що в умовах існування законодавства про судоустрій якості 2002 року, збільшення регуляторної функції судів було мало ймовірним. Це ознаменувало необхідність законодавчих змін та продовження трансформації системи судоустрою в Україні.

На думку Є.П. Юрійчука існувала необхідність збільшення рівня відповідальності судової влади перед населенням на державному, на регіональному, а також місцевому рівнях та формування якісно нових вимог до професіоналізму суддів. При цьому виникала гостра потреба в активній участі інститутів громадянського суспільства в правовому житті, оскільки легітимна судова влада, захищаючи права людини, відображає й розвиває цінності суспільства [20, с. 207–210]. Але, як зауважує дослідник, саме професіоналізм суддів та різновекторність систем цінностей

громадянського суспільства (прагнення справедливого судового розгляду) та суддівського корпусу (захист засобами судочинства інтересів окремих еліт) призвели до падіння довіри до судової влади на початку 2000-х років.

Більше, того низька легітимність судової влади ув'язується Л.В. Вінокуровою із негативним іміджем судової влади, який обтяжує корупція. І хоча корупція, на думку дослідниці, частково «успадкована з минулого, а її масштаби за період до 2004 року значно не розширились, стереотипне уявлення громадян про цю проблему знижує не лише рівень довіри до суду, але і очікування справедливого судочинства від існуючої моделі судової системи» [4, с. 14–15].

На думку ж Ю.-М.Р. Козака, саме пошук шляхів підвищення рівня довіри до суду мав стати одним із показників ефективності заходів реформування судової системи в Україні протягом 1990–2010 рр. Однак, як зазначає науковець, кінцевого результату набуття судом високого рівня довіри не було досягнуто ані після прийняття нової редакції Закону України «Про судоустрій України» від 07.02.2002 № 3018-III, ані після прийняття нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 № 2453-VI. Хоча в останньому були відображені частково ті аспекти легітимності, які повинен був дотримуватися суд під час здійснення правосуддя [9, с. 238]. Однак, дослідник вважає, що проблема низького рівня легітимності крилася в тому, що деякі аспекти її прояву, зокрема справедливість та доступність правосуддя закладалися в якості базових принципів існування системи судоустрою, що само по собі вимагало лише тільки досягнення цих принципів.

На наше ж переконання, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 № 2453-VI [8] ознаменував собою новий підхід держави до практичної реалізації судової влади, а тому його можна вважати початком нового етапу формування концепту легітимності судової влади.

Наприклад, якщо говорити про «правопорядок», як про категорію, що описує існуючий порядок здійснення суспільних відносин шляхом закріплення на законодавчому рівні вимог та умов їх реалізації, то тоді легітимність судової влади визначається швидкістю відновлення такого правопорядку. Якщо ж говорити про «правопорядок», як сформований у суспільній свідомості модель суспільних відносин, якій відповідають відповідні модули суспільної та індивідуальної поведінки, то тоді легітимність судової влади повинна розкриватися в наступному:

- досягнення цілей судочинства, а отже справедливості судочинства втілюються в поширенні на всіх без виключення суб'єктів суспільних відносин однакової моделі правової поведінки в однакових умовах. Це виключає еволюційну складову правового регулювання;

- судочинство повинно здійснюватися за певними ustalеними шаблонами, що тягне за собою обов'язковість визнання судового прецеденту в якості джерела права, оскільки однаковість судових рішень повинна ґрунтуватися на їх подібності, що означає прирівняння наступних судових рішень за своїм регуляторним змістом до першого, винесеного у відповідній категорії справ.

Тому ми вважаємо, що позиція Ю.-М.Р. Козака повинна бути доповнена тезою про те, що розвиток легітимності судової влади нерозривно пов'язаний із суспільно-політичними реаліями держави, із критеріями існування правової дійсності та ступеню її відмінності від встановленого на рівні закону правопорядку. Саме це, на думку С.В. Гладія, визначає сутність легітимності судової влади «як рівень раціонально-правового обґрунтування й морально-психологічного її сприйняття громадянами. Це результат певного консенсусу, коли суспільство визнає правомочність суду вирішувати правові конфлікти, а з іншого – судова влада гарантує умови для легального способу захисту прав і свобод людини» [5, с. 151–154].

І на думку вченого, така ситуація в суспільно-політичних реаліях 2010–2014 рр. призвела до того, що розвиток концепту легітимності судової влади ознаменувався тенденцією до мовчазної згоди суспільства тому неякісному процесу судочинства, який відбувався протягом цього історичного періоду розвитку Української державності. Відбувається накопичення суспільної незгоди та формування відповідного суспільного запиту на відновлення громадянського суспільства, яке судова влада намагається трансформувати через прийняття рішень спрямованих проти усталеного сприйняття категорій «справедливий суд», «доступ до судочинства».

Саме тому, Л.К. Байрачна аналізуючи вказаний період розвитку судової влади, стверджує, що легітимність такої влади перетворюється із усталеного імперативу в бажаний спосіб її реалізації. Легітимність поступово зменшується через втрату довіри до суду з боку суспільства та намагання інших гілок влади виправдати такий «новий» рівень якості здійснення судочинства [2, с. 10–11]. Відбувається криза легітимності, руйнування стійкої і стабільної політичної системи через надмірну корумпованість та/або непрофесіоналізм суддів. Політичні процеси в Україні 2010–2014 рр. дають привід говорити про те, що криза легітимності саме судової влади і стала однією із причин політичної нестабільності, оскільки суспільство не мало в інший спосіб захистити власні права, ніж шляхом «Революції гідності», оскільки судова система, на глибоке суспільне переконання, перестала виконувати свою пряму функцію.

Власне, події 2013–2015 років демонструють не лише зневіру суспільства в судову владу та справедливості судочинства загалом, але і певну хибність уявлення про концепт легітимності судової влади на початкових етапах становлення Української держави. Так, С.В. Гладій слушно стверджує, що «теоретична конструкція «легітимність судової влади» має включати не тільки раціонально-правову оцінку останньої суб'єктами процесу й суспільством у цілому, а й їх емоційне ставлення до влади; іншими словами, має бути індикатором морально-психологічного сприйняття судової влади громадянами, визнання її права впливати на соціально-правові процеси, згоди й готовності їй підпорядковуватись» [5, с. 151]. З одного боку, це вимагає розробки чіткої системи оцінки рівня легітимності судової влади. З іншого, – про наявність у суспільства реальних важелів впливу на судову владу у випадку втрати нею легітимності.

Останнє слід розуміти через призму наявності реальної можливості народу втілювати приналежне йому право

реалізації державної влади в найбільш ефективний спосіб через обрання суддів. Ця ідея є однією із альтернатив подальшого реформування системи судоустрою в Україні, але аналіз наукових позицій дають всі підстави сформулювати наступну тезу: формування легітимної судової влади в сучасних умовах українського суспільства нерозривно пов'язано з реалізацією суспільного запиту щодо впливу на процес формування складу суддівського корпусу. Частково це втілюється у створенні Громадської ради доброчесності та розширення повноважень Вищої ради правосуддя, як органу, спрямованого на забезпечення незалежності й авторитетності суду.

Про такий напрямок реформування судової системи зазначає в своїх роботах О.З. Хотинська-Нор, однак напряму не пов'язуючи це з високим рівнем легітимності судової влади, а визначаючи лише в якості вимоги сучасного етапу державотворення в Україні [19]. Натомість легітимність дослідниця визначає як необхідну рису системи судоустрою, що характеризує її як демократичну.

На нашу ж думку, розвиток концепту легітимності судової влади після 2014 року знаходився в площині чітко визначених орієнтирів які були сформульовані суспільним запитом «Революції гідності»: недопустимість стороннього впливу на суд, максимальна відкритість судового процесу та незалежність суддів, в тому числі мінімізація корупційних проявів в судовій системі. Але ключовим є участь суспільства у формуванні судових органів та забезпечення громадського контролю за їх діяльністю

У підсумку можна висувати, що концепт легітимності судової влади в контексті розвитку українського суспільства в своєму розвитку пройшов наступні етапи: I етап: до 1991 року (характеризується пануванням тоталітарного режиму та усвідомленням його хибності, зростанням недовіри до суду, як до інституту держави); II етап: 1991–1994 рр. (відбувається формування суспільного запиту на легітимний суд); III етап: 1994–2002 рр. (становлення теоретико-методологічного та організаційно-правового забезпечення концепту легітимності судової гілки влади в Україні); IV етап: 2002–2010 рр. (відбувається усталена імплементація в правову свідомість легітимності судової гілки влади, як її основної ознаки); V етап: 2010–2014 рр. (період тотального зниження рівня легітимності судової влади через тотальну корумпованість суддів та неефективність судового захисту прав та свобод людини); VI етап: 2014–2020 рр. (розширення участі громадянського суспільства в процесах формування судової влади та нагляді за її діяльністю).

ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янов В. Адміністративне право України. Академічний курс: у 2-х т: підручник: Том 1. Загальна частина. Київ : *Юридична думка*, 2007. 592 с.
2. Байрачна Л. К. Легітимність влади як імператив сталого розвитку держави. *Право і суспільство*. 2016. № 1. С. 8–13.
3. Борко А. Л. Поняття державної влади як основи в розумінні судової влади. *Право і Безпека*. 2011. № 5. С. 11–15
4. Вінокурова Л. В. Судова влада у взаємодії громадянського суспільства та держави: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» Одеська національна юридична академія. Одеса, 2009. 20 с.
5. Гладій С. В. Форми легітимації судової влади. *Вісник Лузького державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. Вип. 3. С. 151–159.
6. Городовенко В. В. Інституційна незалежність судової гілки влади в Україні: конституційно-правовий аспект. *Вісник Конституційного Суду України*. № 1. 2021. С. 81–92.
7. Грошевий Ю. М. Теоретичні проблеми формування переконання судді в радянському кримінальному судочинстві : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 Харківський юридичний ін-т. Харків, 1975. 403 с.
8. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 № 2453-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text> (дата звернення 26.06.2023).
9. Козак Ю.-М.Р. Генеза наукового осмислення легітимації державної влади. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 2. С. 236–250.
10. Кравчук В. М. Інститут судової влади в системі конституційного права України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 12. С. 40–46.
11. Максимов С. І. Правова реальність як предмет філософського осмислення : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.12 – «Філософія права» / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2002.
12. Марочкін І. Є. Легітимність судової влади. *Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»*. Харків : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. Вип. 118. С. 19–200.
13. Назаров І. В. Судові системи країн Європейського союзу та України: генезис та порівняння : монографія. Харків : Вид-во «ФІНН», 2011. 432 с.

14. Резнікова В. В., Щербіна В.С. Шляхи вдосконалення механізмів забезпечення єдності судової практики в сучасних реаліях. *Юридична Україна*. 2019. № 12. С. 65–68.
15. Сіда Ю. С. Судова влада в умовах трансформації українського суспільства: автореф. дис. ... канд. соціол. наук. Харків, 2005. 20 с.
16. Сірий М.І. Право на судовий захист. *Юридична енциклопедія. НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького*. Київ : Видво «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1998. Т. 5 : П-С. Київ, 2003. 736 с.
17. Скрипник О. В. Правові категорії та правові моделі як компоненти юридичної конструкції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 2. С. 58–60.
18. Смородинський В. С. Судова влада в Україні (загальнотеоретичні проблеми) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2001. 20 с.
19. Хотинська-Нор О. З. Теорія і практика судової реформи в Україні : монографія. Київ : Алерта, 2016. 428 с.
20. Юрійчук Є.П. Електоральна легітимність та легітимація влади: термінологічні аспекти. *Актуальні проблеми політики* : збірник наукових праць. Одеса : Фенікс, 2010. Вип. 40. С. 202–211.